

довготривале залучення до некерованої стресової ситуації в процесі емоційно насичених контактів у професійній діяльності.

Перспективами подальших досліджень є експериментальне вивчення впливу емоційного вигорання на розвиток професійної самосвідомості працівників соціальної сфери.

Список використаної літератури:

1. Бойко, В. В. (1999). *Синдром «емоціонального вигорання» в професіональному общении*. Санктпетербург: Питер, 105 с.
2. Водоп'янова, Н. Є. (2001). *Синдром «вигорання» в професіях системи «людина-людина»: практикум по психології менеджменту та професійної діяльності*. Санктпетербург: Преса, 282 с.
3. Жариков, П. Н. (2011). Борьба с синдромом «профессионального выгорания» социальных работников. *Работник социальной службы*, № 4, с. 207.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ СЕРЕД УЧНІВ

УДК 316.613.434 : 316.45

*Даценко Олена Геннадіївна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»
другого (магістерського) рівня
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Явище булінгу надзвичайно поширене в сучасній школі, водночас, випадки знущань не афішуються, часто приховуються і не отримують ґрунтовного психологічного аналізу та пропрацювання. З одного боку, педагогічний колектив, дбаючи про власну репутацію, приховує інформацію, а з іншого – батьки, які або уникають конфліктів зі школою, або, хвилюючись за власних дітей, переводять їх до

інших закладів освіти. За таких умов проблему не усувають, а навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокості. Запобігання та профілактика випадків шкільного насильства є найважливішим завданням педагогів та психологів, адже жорстоке ставлення до дитини неминуче призводить до низки руйнівних наслідків, серед яких: шкільна дезадаптація, академічна неуспішність, психологічні розлади, зниження самооцінки, порушення соціалізації, соціальна дезадаптація, травматизація та суїцид.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Перші закордонні публікації на тему булінгу з'явилися ще на початку двадцятого століття. Систематичні дослідження проблеми булінгу належать скандинавським вченим, серед яких: Д. Олвеус, А. Пікас, Е. Роланд, П. Хайнеманн. Згодом інтерес до проблеми булінгу виник у Великобританії (Д. Лейна, Е. Мунте, В. Ортона, Д. Таттума). Аналіз британської педагогічної літератури показав, що багато досліджень вчених присвячено проблемі булінгу у молодшій і старшій школі. Його вивчали Н. Данкансон, П. Махоні, П. Рандолл, Дж. Салісбері та інші. У США особливу увагу до булінгу почали виявляти на початку 90-х років ХХ ст. Щодо нашої країни, то проблема булінгу лише починає розроблятися. Заслуговують на увагу праці О. Барліт, А. Барліт О.Л. Глазман, А. Король, Л. Лушпай та інших, хоча слід зазначити, що вітчизняні дослідження ґрунтуються на закордонних розробках теорії булінгу, вони недостатньо враховують особливості соціальної ситуації розвитку нашої держави та потребують подальшого вивчення.

Мета наукової публікації. Виявлення соціально-психологічних чинників, та виникнення засобів профілактики булінгу в шкільних колективах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Булінг – це соціальне явище, розповсюджене сьогодні не лише в Україні. Існують різні підходи до визначення поняття «булінг». Британські дослідники Д. Лейн та Е. Міллер визначають булінг як довготривалий процес усвідомленої жорстокої поведінки, фізичного або психічного насилля, з боку індивіда у ставленні до іншого індивіда, який не здатен себе захистити в даній ситуації (Лейн, Д.А.,

електронний ресурс).

Булінг («bullying», від англ. «bully» — хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) визначається як утиск, дискримінація, цькування; цей термін означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного, психологічного тощо) з боку дитини або групи по відношенню до іншої дитини або інших дітей (Барліт, А.Ю., 2012).

Отже, булінг виявляється через різні акти фізичного або психологічного насильства та утисків, пережитих дітьми, з боку інших дітей. Іноді він виявляється у відвертих знущаннях, що принижують почуття гідності особистості. Булінг – це соціальне явище, властиве переважно організованим дитячим колективам, в першу чергу, шкільним. Основною характеристикою явища є емоційне приниження, образа почуттів людини, принизливе оцінювання іншої людини, що призводить до виключення її з групи.

Дослідниця Л. Кішлі виділяє сім ознак булінгу: емоційне приниження, принизлива поведінка впродовж тривалого періоду; непривітна й відкидаюча поведінка; грубе втручання у життя людини; агресивний вплив на психологічний і фізичний стан людини; намір завдати шкоду іншій людині; домінування агресора над жертвою, і відповідні його дії, що принижують гідність і завдають моральної або фізичної шкоди іншому.

Жертвою може стати будь-яка дитина, але зазвичай для цього обирають того, хто слабший або якимось відрізняється від інших. Найчастіше жертвами булінгу стають діти, що мають певні фізичні вади, певні недоліки, особливості зовнішності, поведінки, несформовані соціальні навички, низький інтелект, труднощі в навчанні (Ліщинська, О.А., 2010).

До соціально-психологічних чинників виникнення булінгу належить агресивне середовище родинних взаємовідносин, у якому сформовані деструктивні моделі комунікації і опанування емоціями в дітей-агресорів. Дослідники процесу соціального навчання дійшли висновку, що жорстока поведінка у сім'ї призводить не тільки до здійснення агресивних вчинків дитиною-булером, але й формує агресивність особистості, схильність до

насилля та жорстокості у зрілому віці. Як зазначають науковці, в поведінковому репертуарі таких дітей відсутні «сценарії» конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій. Якщо ж дитина боїться образити дорослого, то переносить агресію на слабшого (Берон, Р., 1998).

Для здійснення профілактичної діяльності, протидії та вирішення ситуації насильства найбільш доцільним є застосування командного підходу де робота здійснюється з усім класом. Важливо знайти нові шляхи взаємодії з учнями, проведення виховних занять. Головна перевага таких занять – це формування відповідальності людини за власну поведінку та поведінку інших, готовність прийти на допомогу, розв'язати конфлікт.

Ефективним методом профілактики булінгу в освітньому середовищі є інформування здобувачів освіти про наслідки небезпечної та ризикової поведінки, формування моделей здорового способу життя і безпечної поведінки в ситуаціях ризику, підвищення рівня правової обізнаності і культури та відповідального ставлення до життя і здоров'я.

Висновки. Можемо стверджувати, що феномен булінгу – гостра соціально-психологічна проблема сучасної школи, що характеризується деструктивними наслідками. Психопрофілактика булінгу передбачає запровадження в школі багатопланової системної виховної роботи, що містить: реалізацію програм психологічної профілактики агресивності дітей; тренінгів із розвитку соціальних навичок асертивної поведінки; саморегуляції психоемоційних станів здобувачів освіти; формування та розвитку загальнолюдських моральних цінностей і толерантності; формування у педагогів навичок ідентифікації насильства як у власній поведінці, так і в поведінці дітей з метою формування ранньої профілактики проблеми булінгу; подолання егоцентризму і розвиток емпатійних якостей учнів.

Перспективи подальших досліджень: обґрунтування та виявлення соціально-психологічних чинників попередження боулінгу в учнівських колективах середньої школи.

Список використаної літератури:

1. Лейн, Д.А. (2014). Школьная травля (буллинг). Відновлено з <http://psifeya.ru/wp-content/uploads>.
2. Барліт, А. Ю. (2012). Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі, *Горизонти освіти*. №2. С. 44-46.
3. Ліщинська, О.А. (2010). Профілактика психологічного насильства в сім'ї та в освітньому середовищі: методичні рекомендації, *Національна академія наук педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології*. Київ: "Міленіум",
4. Бэрон, Р. (1998). Агрессия. СПб.: Питер, 352 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ СТУПЕНЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНО-ЦІННІСНОГО РІВНЯ В СТРУКТУРІ СВІДОМОСТІ МОЛОДИХ РОБІТНИКІВ

УДК 373.5:316.6

*Дмитрова Тетяна Володимирівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Певні аспекти політичної соціалізації розглядалися в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (К. Абульханова-Славська, Дж. Алмонд, Б. Ананьєв, Г. Балл, Е. Берн, У. Бронфренбреннер, В. Васютинський, С. Верба, Дж. Денніс, А. Деркач, Е. Еріксон, Л. Ігуєва, Д. Істон, Г. Лассвел, В. Петровський, Х. Ремшмідт, С. Рубінштейн). Виділені напрямки дослідження об'єктивно відображають суть феномена політичної соціалізації, окремі аспекти соціально-політичних чинників політичної соціалізації молоді досі майже не досліджені.